

nemcsak az elnevezésekben szerepel. Amikor ezekről az állatokról esik szó, ugyanazokat az igéket, kifejezéseket használják, mint amilyenekkel az emberi tevékenységeket jelölik. De a hasonlítás, azonosítás nemcsak itt figyelhető meg, hanem akkor is, amikor egy állatot jellemző testrészéről elnevezve az ember ugyanilyen testrészének nevét használják; így például pofa helyett mindig arcot mondanak, az agancs az állat hajfonata stb. (vö. 8., 33., 33.a, 33.b). Szintén az emberrel való kapcsolat tükröződik abban, hogy azok az állatok, amelyeknek több feladatuk van a ház körül, vagy amelyeké fontosabb, több nevet kapnak, ill. ugyanannak a névnek különbözőképpen becézett változatait használják rájuk. Szép példa erre a tűzifa hordásánál segítő állaté (12., 12.a, 12.b, 12.c). Mivel a tüzelőről való gondoskodás az osztjásoknál a nők feladata, nem csoda, hogy háziasszonyunknak igen kedves a nehéz fizikai munkában segítő társa.

A nevek többsége mégis a környezetből, a természetből kölcsönöz találó elnevezést. Az osztják ember – különösen egy réntartó család – mindennapjait a természetben éli, kézenfekvő tehát az itt előforduló hasonlóságokra felfigyelni, s ezeket a névadásban is érvényesíteni, akár egy másik állat hasonló formájú testrészéről, akár egy jellegzetes téli vagy tavaszi színről legyen is szó (pl. 1., 1.a, 4., 4.a, 9., 11., 11.a).

Végezetül köszönetet mondok Schmidt Évának, akinek segítségével gyűjtöttem és dolgoztam fel az osztják nyelvű anyagot.

OSZKÓ BEATRIX

Ragadványnevek gyászjelentéseken

1. Néprajzi és névtani szakirodalmunk számon tartja a megkülönböztető szerepű, közömbös hangulatú ragadványnevek fejfára, sírkőre kerülését. MARKÓ IMRE LEHEL arra is hoz példát a Kiskanizsai ragadványnevek című dolgozatában, hogy egyikét-másikat még a cégtáblára is ráfestették (Nyr. 79 1955]: 114). Magam pedig a bánokszentgyörgyi volt körjegyzőséghez tartozó falvakban (Bánokszentgyörgyön, Bucsután, Oltárcon, Valkonyán) azzal a meglehetősen ritka, sőt talán egyedi jelenséggel is találkoztam, hogy a század elején, de még a két világháború között is a bádoglemezből készült 30x20 cm-es házszámtáblán nemcsak a házsám és a településnév, hanem a házigazda vezeték- és keresztnéve, továbbá – ha volt – közömbös hangulatú ragadványneve is fel volt tüntetve, amit persze a körjegyzőség rendelt el a ragadványnevet viselő megkérdezése nélkül. A göcseji és hetési személynevek gyűjtésekor magam is láttam jó néhányat, egyiknek a fényképét közöltem is munkám 78. lapján (Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Bp., 1973).

Föltehetően hasonló ritka gyakorlatnak számít – legalábbis a szakirodalom tanúsága szerint –, hogy a Zala Hírlapban közzétett gyászjelentések között olyanok is megjelennek, amelyek az elhunyt ragadványnevét is tartalmazzák. Noha évekkal ezelőtt felfigyeltem rájuk, gyűjtésükre csak 1987-ben gondoltam, majd fölöslegesnek tartva 1989 és 1991 között abbahagytam. Hogy végül is mégsem megyek el szó nélkül mellettük, az Hajdú Mihállyal folytatott egyik baráti beszélgetéssel hozható összefüggésbe, aki még sohasem hallott ilyenről, és föltétlenül kíváncsúnak tartotta közlésüket.

2. Kis gyűjteményemet időrendben teszem közzé, ahogy a gyászjelentések megjelentek az említett megyei napilapban. A dátum után áll az elhunyt neve, életkora – ha közölték – és volt lakóhelye, illetőleg temetkezési helye.

1987. jan. 26. *Szmodics Józsefné (Köles)*, év nélkül, Kiskanizsa.
 jan. 27. *özv. Szerdahelyi Lászlóné (Vidor)* 72 éves, Kiskanizsa.
 febr. 17. *özv. Horváth Boldizsárné* szül. *Mihalecz Erzsébet (Kanczér Bözsi)* 80 éves, Kiskanizsa.
 febr. 19. *ifj. Gombos József (Egér)* 32 éves, Zalaegerszeg.
 márc. 19. *Kovács István (csikós Pista bácsi)*, év nélkül, Nagykanizsa.
 ápr. 22. *Sólyomvári Ferenc (Stukla)* 70 éves, Kiskanizsa.
 máj. 30. *Horváth Ferenc (Mikulec)* 66 éves, Kiskanizsa.
 jún. 5. *Sebők József (Szurkos)*, év nélkül, Nagykanizsa.
 jún. 9. *Horváth Ferenc (Györkös)*, év nélkül, Nagykanizsa.
 jún. 18. *Németh László (Húszas)* 45 éves, Nagykanizsa.
 aug. 4. *Kiss Károly (százlábú)* 58 éves, Keszthely.
 aug. 17. *Nagy Ferenc (Szenye)* 72 éves, Kiskanizsa.
 nov. 13. *Horváth József (Herceg)* 88 éves, Pusztapaáti
 dec. 24. *Czindrich János (Kőműves Csani)* 79 éves, Nagykanizsa.
 1988. jan. 5. *Plánder Boldizsár (Biksi Bodi)*, év nélkül, Kiskanizsa.
 jan. 21. *id. Németh Ferenc (Tüzes)* 62 éves, Nagykanizsa.
 jan. 30. *özv. Horváth Györgyné* szül. *Bárdos Ilona (Meszes)* 81 éves, Nkanizsa.
 febr. 25. *Radics Dezső (Murcsi)* 82 éves, Nagykanizsa.
 márc. 2. *Horváth János (Szarka)* 59 éves, Zalaegerszeg.
 máj. 3. *özv. Kövesdi Györgyné* szül. *Jámbor Rozália (Feri Rozi)*, év nélkül, Kiskanizsa.
 1992. okt. 17. *ifj. Sípós László (Sipi)* 22 éves, Zalaegerszeg.
 okt. 20. *Szabó László (Tüskés)* 57 éves, Lovászi.
 okt. 27. *Szabó István (Lila Pista)* 66 éves, Kiskanizsa.
 okt. 28. *Nárai Ferenc (Frédi)* 39 éves, Hagyárosbörönd.
 okt. 30. *Horváth János (Puri)* 67 éves, Nagykanizsa.
 nov. 2. *Kovács Dezső (Bendzsó)* 49 éves, Zalaszentgrót.
Liplin Józsefné (Kummer Kati) 62 éves, Kiskanizsa.
 nov. 4. *Both József (Gyuri)* 67 éves, Nagykanizsa.
 nov. 5. *Szabó László (Cigány Laci)* 78 éves, Zalaegerszeg.
 nov. 7. *Kovács István (Fütyös)* 62 éves, Nagykanizsa.

- nov. 11. *Iff. Horváth Károly (pole)* 49 éves, Nagykanizsa.
 nov. 18. *Magyar Józsefné (Veronka)* szül. *Novinics Ilona* 71 éves, Bajcsa.
 özv. *Bagonyai Györgyné (Tököli Mari)* 68 éves, Kiskanizsa.
 dec. 3. *Plánder László (Kerpacs)* 66 éves, Kiskanizsa.
 dec. 14. özv. *Bán Istvánné (Marcin)* 84 éves, Paisszeg.
 1993. jan. 2. *Flumbort József (Bander)* 84 éves, Kiskanizsa.
 jan. 4. *Németh Józsefné (Fákszi)* szül. *Németh Mária*, év nélkül, Paisszeg.
 jan. 6. *Kiss Istvánné* szül. *Kálovics Erzsébet (Száli)*, év nélkül, Kiskanizsa.
 jan. 8. özv. *Bödőcs Ferencné (Nánási Eszter)*, év nélkül, Zalaegerszeg
 (Bezeréd-hegy)
 jan. 16. *Szabó József (Gróf Jóska)* 63 éves, Kustány.
 jan. 19. *Poszlancsek József (Poszi)* 67 éves, Zalaegerszeg.
 febr. 3. *Hessel László (Csikkés)* 43 éves, Vasboldogasszony.
 febr. 8. *Horváth Sándor (Beköti)* 62 éves, Salomvár.
 febr. 19. *Csejtej János (Sima)* 48 éves, Böde.
 febr. 22. *Horváth László (Denej)* 65 éves, Zalaszentiván.
 márc. 2. özv. *Benke Árpádné* szül. *Varga Katalin (Bőrös Kati)* 65 éves,
 Kiskanizsa.
 márc. 8. *Szabó Lajos (Celi Lajos)* 82 éves, Zalaegerszeg.
 márc. 9. *Tóth István (Tojós)* 61 éves, Zalaegerszeg.
 márc. 10. *Illés István (angol)* 56 éves, Csömödér.

3. Gyűjteményemnek valamivel több mint a fele (27) Nagykanizsáról való, ezen belül is elsősorban a kiskanizsai hozzátartozók (16) tartották szükségesnek családtagjuk elvesztésekor gyászjelentésükben annak ragadványnevét is feltüntetni. Ha ehhez hozzávesszük a Zalaegerszegről közzétett 8 gyászjelentést, csupán 14 marad, amely egy-egy településről származik – kivéve Paisszeget (Becs völgye része), ahonnét kettőt közöltek: Bajcsa, Böde, Csömödér, Hagyárosbörönd, Keszthely, Kustány, Lovászi, Pusztapáti, Salomvár, Vasboldogasszony, Zalaszentgrót, Zalaszentiván. A kis lélekszámú zalai falvakban – mint általában faluhelyen – nem szokás, de nem is szükséges gyászjelentést napilapban megjelentetni, enélkül is tudomást szerez a falu közössége a szomorú eseményről, amikor a haláleset után nem sokkal *halottra harangoznak*, majd egymást kérdezzetik az emberek: ki halott?

Kiskanizsa – amely Nagykanizsa paraszti települése – mintegy 10 ezres lélekszámával akár kisvárosnak is tekinthető, következésképpen nem elegendő a harangszó, szükséges a sajtó igénybevétele is, hogy tudomására hozzák a közösségnek a halálesetet. Mivel Kiskanizsán a nagyfokú endogámia következtében nagy az azonos családnevűek száma, továbbá, mert még a két világháború között sem voltak a házak megszámozva, csak utcanevék voltak (vö. FÜLÖP GYÖRGY, A kiskanizsai ragadványnevek. Nagykanizsai Honismereti Füzetek 1989/1: 2), olyannyira megszaporodtak a ragadványnevek, hogy nélkülük sok esetben lehetetlen az egyes személyek, illetőleg családok azonosítása. FÜLÖP GYÖRGY a teljesség igényével 858 család ragadványnevét közli, de még az ő gyűjteménye sem teljes, mert olyan régi, törzsökös ragadványnevek maradtak ki e nagy számból mint a *Vidor*, a *Feri*.

Hogy az efféle gyászjelentések nem kötődnek társadalmi réteghez vagy foglalkozáshoz, azt több adatom is bizonyítja. Példaként álljon itt – felesége szíves engedelmével – Dávidovics Sándor volt kedves kollégám és barátom édesanyja elhunytakor megjelentetett gyászjelentése, illetőleg annak értelmezése. Kollégám gyermekkorában elveszítette édesapját, Dávidovics Ferencet. Édesanyja, Jámbor Rozália – akit nem volt férje után hívtak *Feri Rozi*-nak, hanem apja, Jámbor Ferenc szólitónevét (*Feri*) kapta ragadványnévként – másodszor Kövesdi Györgyhoz ment feleségül. De sem Dávidovics Ferencnéként, sem Kövesdi Györgynéként nem ismerték; amíg élt, *Feri Rozi*-ként emlegették, következésképpen ha ragadványneve nem kerül rá a gyászjelentésre, a legközelebbi hozzátartozóin és a szomszédokon kívül nem megy el a temetésre senki. (Menye szóbeli közlése.) – A példákat tovább sorolhatnám, de aligha szükséges, csak azt említem még meg, hogy sem a pontos lakcím, sem a foglalkozás vagy munkahely megjelölése nem elegendő ezekben az esetekben.

Noha az itt közölt ragadványnevek motivációjának, nyelvi eszközének, szerkezetének stb. a vizsgálata nem célom és nem is feladatomban, azt azért mindenképpen meg kívánom jegyezni, hogy az asszonyok gyászjelentésében a hozzátartozók általában kétféleképpen jártak el. Ha férje ragadványnevével emlegették az elhunytat, akkor a *-né* képzős név után tették zárójelbe a férj ragadványnevét [pl. *Szmodics Józsefné (Köles)*, özv. *Szerdahelyi Lászlóné (Vidor)*, *Németh Józsefné (Fákszi)*], ha viszont saját ragadványnevet viselt, leánykori neve után vagy annak helyére írták [pl. özv. *Horváth Boldizsárné* szül. *Mihalecz Erzsébet (Kanczér Bözsi)*, özv. *Bagonyai Györgyné (Tököli Mari)* stb.]. A kerek zárójel mindig azt jelzi, hogy nem hivatalos névről van szó.

4. Mindezek után egyéb szólító-, illetőleg említőnévvel is találkoztam [özv. *Horváth Istvánné (Vera néni)*, *Hernek Pálné (Etus)*, özv. *Kálmán Menyhértné (Kati mama)*, *Miklós Józsefné (Mari néni)* stb.], amelyek ugyan nem tartoznak dolgozatom témájába, azért említem meg őket, hogy érzékeltessem, sem ezek, sem a mindenki számára nyilvánvaló ragadványnevek kinyomtatásán itt senki meg nem ütközik, a nem zalai olvasóban meg éppenséggel olyan érzést keltenek, mintha errefelé mindenki ismerne mindenkit, akárcsak Mikszáth novelláiban és kisregényeiben a Palócföldön.

ÖRDÖG FERENC

Népi disznótartás Szútoron (Gömör megye)

A disznótartás jelentősége. Szútor magyar falu Rimaszombat közelében, a Rima és a Balog folyó völgyét elválasztó erdős dombságon. Határa az 1728. évi dicaösszeírás szerint hegyes, a trágyázásra nagyon rászorul, s közepes termés esetén a vetőmagon felül két magot ad csupán (ILA BÁLINT, Gömör megye. 4. Bp., 1969. 111).